

Як санкційну політику щодо країни агресора використати у післявоєнному відродженні України

Анатолій Дробязко

Одним із інструментів протидії агресії у міжнародній політиці є санкції, які накладає міжнародна спільнота на фізичних, юридичних осіб і державні інституції країни агресора в цілому. Перші санкції щодо росії країнами ЄС і США були накладені з початком військової агресії проти України у 2014 році. Посилення рівня санкцій відбулося після широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну та початку війни 24 лютого 2022 року. Санкції були також накладені на Білорусь, територія якої була використана для нападу у 2022 році. До цих санкцій приєдналися інші економічно розвинені країни.

Слід зазначити, що у двадцять першому сторіччі світова економіка рухається від однієї екзогенної кризи до іншої. Тобто від світової пандемії COVID-19 у 2019 – 2020 році до іншої - широкомасштабної війни в Україні 2022- 2023 року. Вплив цих екзогенних криз для розвитку економіки будуть мати довгострокові наслідки.

На етапі реального бойового зіткнення армій, запровадження економічних санкції, що за своєю природою є інструментами холодної війни двадцятого сторіччя, є дискусійним питанням. Санкції для міжнародної економіки мають двосторонні негативні наслідки. На природне питання, чи можливо міжнародній спільноті в принципі зупинити «гарячу війну» методами «холодної» більшість дослідників надає негативну відповідь. Аналіз запроваджень санкцій, наприклад Іран, показує що можливість швидкого призупинення «гарячої війни» економічними санкціями мінімальна. Країни з авторитарними політичними режимами знаходять рішення щодо мінімізації впливів на економіку та внутрішню політику. З політичної точки зору санкції розраховані на середньострокову та, більшою мірою, на довгострокову перспективу.

Виходячи з цього стає очевидним, що одним із пріоритетних завдань економічної науки є не лише вивчення та узагальнення світового досвіду ефективності раніше запроваджених економічних санкцій, а також дослідження як негативних, так і позитивних наслідків сучасних широкомасштабних економічних санкцій для обох сторін. Грузинський вчений Володимир Папава для цієї галузі економіки запровадив новий термін «санкціономіка», створений шляхом поєднання двох термінів – «санкції» та «економіка». Предметом дослідження «санкціономіки» є прямі та непрямі економічні наслідки, які спричиняють економічні санкції для обох сторін, і тих на кого накладені, і тих, хто наклав.

З огляду на економічні санкції, запроваджені проти росії через її вторгнення в Україну, дослідження проблем санкціономіки набуває особливої актуальності. Війна росії проти України, і економічні санкції, запроваджені проти країни агресора, створили геополітичну депресію, яка в свою чергу, це ще більше ускладнило проблеми глобальної економіки, особливо ті, які світ успадкував від пандемії COVID-19. Іншими словами, світ стикається з кризою яка виникає на тлі незавершеності попередньої кризи, тому, що глобальна економічна невизначеність явно зростає.

Так, інструменти економічних санкцій росія проти України почала застосовувати за довго до початку анексії Криму у 2014 році. Починаючи з 2005 року мала місце серія заборон на експорт в росію сировини - молочної продукції; спирту; був заборонений транзит товарів з України в Центральну Азію; дві газові війни. Цими санкціями згідно стратегії гібридної війни росіяни мали на меті створити керований хаос і політичну нестабільність в Україні та збільшити вплив на внутрішню політику. Але за довгостроковою тенденцією, довоєнні російські санкції проти України мали зворотній ефект для економіки, - бізнес через додаткові капіталовкладення переорієнтувався на стандарти ЄС, відбудував нові логістичні ланцюги та знайшов нові ринки збуту. Нажаль, у двадцять першому сторіччі виправдалася теза канцлера Бісмарка: «як що товари перестають перетинати кордони, кордони починають перетинати армії».

Економічні санкції, які запровадив Захід проти Росії після 2014 року, також не можна вважати повноцінними і мають багато серйозних «прогалин». Найбільш очевидним проявом такої «прогалини» є неможливість багатьох країн ЄС відмовитися від купівлі російських

енергоносії в короткостроковому періоді. Не менш важливою «прогалиною» в економічних санкціях, запроваджених Заходом, є те, що ряд країн (насамперед, Ізраїль і Туреччина, Китай та Індія) повноцінно не приєдналися до цих санкцій. Тому, електронні плати, які використовуються при виготовленні військової продукції продовжують опинятися на території підсанкційної держави. Незважаючи на це, навіть ці «неповноцінні» санкції мають сьогодні і матимуть у майбутньому значні негативні наслідки для російської економіки та її спроможності виготовляти нову зброю. Але, ця ситуація підтверджує тезу - не можливість швидкого призупинення «гарячої війни» економічними санкціями.

Є також такі зовнішні ефекти, які торкнулися майже всього світу. Негативні зовнішні ефекти економічних санкцій проявилися насамперед щодо тих компаній, які через санкції були змушені залишити російський ринок і, таким чином, понести відповідні економічні збитки. Серед них такі відомі бренди, як Apple, Zara, Netflix, McDonald's, IKEA, Nike, Apple, Zara, Netflix тощо. Тут також слід зазначити, що Visa, Mastercard і AmericanExpress оголосили про призупинення всіх операцій в росії. Також збитки отримують судноплавні компанії, які призупинили поставки в росію, а також ті порти, які закриті для російських суден. Такий же ефект негативних зовнішніх ефектів існує по відношенню до повітряного транспорту та аеропортів. Негативні зовнішні ефекти подібного характеру вплинули й на ті країни, які не приєдналися до економічних санкцій проти росії. Наприклад, і не безпідставно Китай побоюється, що його компанії потраплять під санкції США, якщо вони співпрацюватимуть з російськими компаніями. З тієї ж причини китайські компанії призупинили нові закупівлі російської нафти. Обмеження на купівлю російської нафти і газу, навіть якщо не всі країни (особливо щодо природного газу) приєдналися до цих санкцій, призвело до підвищення міжнародних цін на ці вуглецеві продукти. Це негативно впливає на збільшення витрат як у промисловості, так і для населення, відповідно, на інфляційну динаміку в країнах. Крім того, окремим негативним фактором є перекриття транспортних чорноморських коридорів із загрозою загострення світової продовольчої кризи.

Що може зробити Україна для компенсації збитків провідним товаровиробникам які вийшли з російського ринку? По-перше, забезпечити індивідуальні пільгові режими для розвитку дочірніх структур транснаціональних компаній в Україні. Це ж стосується компаній – виробників зброї, яку використовує, або буде використовувати в майбутньому українська армія. Тому, що, наприклад, виробники танків є потужними виробниками автопрому, і залучення цих інвесторів в економіку України буде корисне, і, автоматично створить ремонтні потужності для обслуговування зброї і, можливо, нових видів продукції цивільного призначення. По-друге, на рівні урядових органів і торговельних палат необхідно створити дво-сторонні комісії з країнами найбільшими донорами зброї щодо сприяння ведення бізнесу в Україні. Ці заходи повинні сприяти створенню нових робочих місць в Україні на новій технологічній основі. По-третє, Фонд державного майна отримає можливість позбутися збиткових морально застарілих підприємств із користю для розвитку економіки. По-четверте, технологічне відновлення економіки буде потребувати навчально – наукової підтримки. Прихід іноземного капіталу в економіку надасть стимули для розвитку національної освіти в тому числі і робітничих спеціальностей. Але, найголовніше, прихід іноземного капіталу буде сприяти розвитку продуктивних сил у регіонах, поверненню кваліфікованих кадрів, які є зараз вимушеними переселенцями як в середині країни, так і за кордоном. Місцеві органи влади першими повинні вступити у змагання щодо залучення іноземного капіталу в свої регіони на місце збанкрутілих промислових підприємств.